

PRACE NAUKOWE

Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu

RESEARCH PAPERS

of Wrocław University of Economics

Nr 382

Strategie i logistyka w warunkach kryzysu

Redaktorzy naukowi
Jarosław Witkowski
Agnieszka Skowrońska

Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu
Wrocław 2015

Redaktor Wydawnictwa: Joanna Świrska-Korłub

Redakcja techniczna: Barbara Łopusiewicz

Korekta: Barbara Cibis

Łamanie: Adam Dębski

Projekt okładki: Beata Dębska

Informacje o naborze artykułów i zasadach recenzowania
znajdują się na stronie internetowej Wydawnictwa
www.pracnaukowe.ue.wroc.pl
www.wydawnictwo.ue.wroc.p

Publikacja udostępniona na licencji Creative Commons
Uznanie autorstwa-Użycie niekomercyjne-Bez utworów zależnych 3.0 Polska
(CC BY-NC-ND 3.0 PL)

© Copyright by Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu
Wrocław 2015

ISSN 1899-3192
e-ISSN 2392-0041

ISBN 978-83-7695-483-7

Wersja pierwotna: publikacja drukowana

Zamówienia na opublikowane prace należy składać na adres:
Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu
tel./fax 71 36 80 602; e-mail:econbook@ue.wroc.pl
www.ksiegarnia.ue.wroc.pl

Druk i oprawa: EXPOL

Spis treści

Wstęp.....	11
------------	----

Część 1. Realizacja strategii logistycznych przedsiębiorstw i łańcuchów dostaw pod presją turbulentnego otoczenia

Mirosław Chaberek, Anna Truskawska-Grzezińska: Logistyczne aspekty obrotu handlowego w sytuacjach kryzysowych gospodarki globalnej..	15
Katarzyna Cheba: Perspektywy rozwoju współczesnej gospodarki światowej – analiza porównawcza gospodarki Polski i Japonii	29
Mariusz Jedliński: Logistyczna optyka w biznesie – panaceum pewności wobec ekonomii niepewności?	41
Andrzej Jezierski: Konkurowanie logistyką w warunkach kryzysu w świetle teorii organizacji branży.....	53
Sylvia Konecka: Determinanty ryzyka zakłóceń w łańcuchu dostaw	66
Włodzimierz Kramarz, Marzena Kramarz: Determinanty sieciowości łańcucha dostaw.....	80
Krzysztof Rutkowski: Rekonfiguracja międzynarodowych łańcuchów dostaw jako narzędzie zapobiegania zagrożeniom kryzysowym – szansa dla Polski.....	92
Izabella Szudrowicz: Rola kart okresowej oceny dostawców w budowaniu relacji na rynku B2B – analiza porównawcza zmian w czasie na przykładzie przedsiębiorstwa produkcyjnego	105
Maciej Urbaniak: Rola wstępnej oceny dostawców w budowaniu relacji pomiędzy przedsiębiorstwami na rynku B2B.....	117
Robert Walasek: Partnerstwo logistyczne w zarządzaniu relacjami z klientem	126
Grażyna Wieteska: Skuteczne reagowanie na zakłócenia – elastyczny łańcuch dostaw	143
Jarosław Witkowski: Logistyka w warunkach kryzysu ekonomicznego i w innych sytuacjach kryzysowych.....	154

Część 2. Stan i tendencje rozwoju usług transportu, spedycji i logistyki w warunkach spowolnienia gospodarczego

Andrzej S. Grzelakowski: Strategie logistyczne morskich globalnych operatorów kontenerowych w warunkach światowego kryzysu na rynkach towarowych i frachtowych.....	169
--	-----

Paweł Hanczar: Modele decyzyjne w planowaniu cyrkulacji lokomotywy w kolejowym transporcie towarowym	183
Magdalena Klopott: Tendencje na rynku morskich przewozów ładunków chłodzonych i ich wpływ na chłodnicze łańcuchy dostaw.....	195
Izabela Kotowska: Przeobrażenia w funkcjonowaniu żeglugi kontenerowej w obliczu spowolnienia gospodarczego	205
Marta Mańkowska: Stan i perspektywy rozwoju rynku międzynarodowych przewozów pasażerskich w relacjach z Polską w warunkach spowolnienia gospodarczego	221
Agnieszka Perzyńska: Transport lądowy i wodny w dobie kryzysu	238
Ilona Urbanyi-Popiołek: Zarządzanie gestią transportową – dobre praktyki	249

Część 3. Rola nowoczesnych metod zarządzania logistycznego w procesie redukcji kosztów i poprawy jakości obsługi klientów

Lech A. Bukowski, Jerzy Feliks: Ocena wartości użytkowej informacji logistycznych w warunkach niepewności oraz turbulentnych zmian otoczenia.....	265
Przemysław Dulewicz: CSR w przedsiębiorstwach logistycznych w warunkach spowolnienia gospodarczego	280
Piotr Hanus, Krzysztof Zowada: Narzędzia IT w logistycznych procesach decyzyjnych małych i średnich przedsiębiorstw	290
Katarzyna Huk: Programy zarządzania talentami a strategię przedsiębiorstwa w dobie kryzysu	305
Agnieszka Jagoda: Elastyczność funkcjonalna jako czynnik przewagi konkurencyjnej małych i średnich przedsiębiorstw	316
Michał Jakubiak: Wpływ metod składowania produktów na poprawę efektywności węzłów logistycznych	324
Iga Kott: Wykorzystanie systemów informatycznych w procesach obsługi klienta w centrach logistycznych w Polsce	338
Aleksandra Laskowska-Rutkowska: Blaski i cienie offshoringu	350
Rafał Matwiejczuk: Logistyczne potencjały sukcesu w tworzeniu przewagi konkurencyjnej przedsiębiorstwa	363
Sebastian Saniuk, Katarzyna Cheba, Katarzyna Szopik-Depczyńska: Aspekty planowania sieci produkcyjnych małych i średnich przedsiębiorstw funkcjonujących w klastrach.....	376
Ewa Staniewska: Czynnik ludzki w zarządzaniu bezpieczeństwem informacyjnym badanych przedsiębiorstw.....	389
Katarzyna Szopik-Depczyńska, Arkadiusz Świadek: Odbiorcy a aktywność innowacyjna w przemyśle spożywczym w Polsce	401

Natalia Szozda: Kontrola w procesie zarządzania popytem na produkty w łańcuchach dostaw	410
Sabina Wyrwich: Koncepcja społecznej odpowiedzialności łańcucha dostaw w warunkach natężenia konkurencji na przykładzie przedsiębiorstwa produkcyjnego	429

Summaries

Part 1. Implementation of logistic strategies of enterprises and supply chains under the pressure of turbulent environment

Mirosław Chaberek, Anna Trzuskawska-Grzezińska: Logistic aspects of trade flows in the crisis situations of the global economy	28
Katarzyna Cheba: The perspectives of development of modern world industry – the comparative analysis of Poland and Japan industries	40
Mariusz Jedliński: Business from the point of view of logistics – panacea of certainty vs. economics of uncertainty?	52
Andrzej Jeziński: Competing by means of logistics in crisis conditions in the light of the theory of industry organization.....	65
Sylwia Konecka: Determinants of the supply chain disruption risk.....	79
Włodzimierz Kramarz, Marzena Kramarz: Determinants of supply chain networking	91
Krzysztof Rutkowski: International supply chains restructuring as a key tool of risk avoiding – a chance for Poland.....	104
Izabella Szudrowicz: Role of suppliers scorecards in building relationships in the B2B market – comparative analysis of changes in time on the example of a production company.....	116
Maciej Urbaniak: The role of the initial evaluation of suppliers in building relationships between companies in the B2B market.....	125
Robert Walasek: Logistic partnership in the management of relations with client	142
Grażyna Wieteska: Effective response to disturbances – flexible supply chain.....	152
Jarosław Witkowski: Logistics in economic crisis and urgent crisis situations	165

Part 2. The status and trends in the development of transport services, freight forwarding and logistics in the economic downturn

Andrzej S. Grzelakowski: Logistics strategies of global maritime container operators under the turbulent conditions on commodity and freight markets.....	182
Paweł Hanczar: Decision models in locomotive routing problem in rail freight	194
Magdalena Klopott: Trends on refer shipping market and their influence on the cold supply chains.....	204
Izabela Kotowska: Transformations in functioning of container shipping in the face of economic slowdown.....	220
Marta Mańkowska: State and perspectives of development of the international passenger transport market in relations with Poland in the economic downturn conditions.....	237
Agnieszka Perzyńska: Land and water transport in times of crisis	248
Ilona Urbanyi-Popiołek: Management of carriage – good practices	262

Part 3. The role of modern logistics management methods in the process of reducing costs and improving the quality of customer service

Lech A. Bukowski, Jerzy Feliks: Evaluation of use value of logistics information under uncertainty and turbulent environment changes.....	279
Przemysław Dulewicz: CSR in logistics companies under economic slowdown	289
Piotr Hanus, Krzysztof Zowada: IT tools in logistics decision-making processes of small and medium-sized enterprises.....	304
Katarzyna Huk: Talent management programmes and strategies of enterprises in times of crisis	315
Agnieszka Jagoda: Functional flexibility as a factor of competitive advantage of small and medium sized enterprises	323
Michał Jakubiak: The influence of the storage policies on the improvement of the logistic hubs effectiveness	336
Iga Kott: The use of IT systems in the processes of customer service in logistics centers in Poland	349
Aleksandra Laskowska-Rutkowska: Good and bad sides of offshoring	362
Rafał Matwiejczuk: Logistics potentials of success influencing business competitive advantage creation	375

Sebastian Saniuk, Katarzyna Cheba, Katarzyna Szopik-Depczyńska: Network production planning aspects of small and medium enterprises operating in clusters.....	387
Ewa Staniewska: Human factor in information security management of the surveyed companies.....	400
Katarzyna Szopik-Depczyńska, Arkadiusz Świadek: Customers' impact on innovation activity in food industry in Poland.....	409
Natalia Szozda: Control in the demand management process in supply chain.....	428
Sabina Wyrwich: The concept of social responsibility in the supply chain under conditions of intensified competition on the example of production company.....	445

Katarzyna Cheba

Zachodniopomorski Uniwersytet Technologiczny w Szczecinie
e-mail: katarzyna.cheba@zut.edu.pl

PERSPEKTYWY ROZWOJU WSPÓŁCZESNEJ GOSPODARKI ŚWIATOWEJ – ANALIZA PORÓWNAWCZA GOSPODARKI POLSKI I JAPONII*

Streszczenie: Gospodarka Japonii uznawana jest za trzecią gospodarkę świata (po USA i Unii Europejskiej), mimo to od ponad 20 lat znajduje się w stanie stagnacji gospodarczej z powodu głównie problemów gospodarczych związanych np. ze starzejącym się społeczeństwem, z niskim współczynnikiem dzietności kobiet czy błędami w polityce makroekonomicznej. Znacznie mniejszy wpływ na tę gospodarkę miał globalny kryzys finansowy z lat 2007-2008. Obecnie jednym z działań podejmowanych przez rząd Japonii, mających na celu poprawę sytuacji gospodarczej, jest rozpoczęty w roku 2001 program Industrial Cluster Plan, którego celem jest wspieranie firm funkcjonujących w ramach klastrów. Podobne działania podejmowane są w Unii Europejskiej, w tym także w Polsce. Celem artykułu jest analiza porównawcza wybranych obszarów gospodarki japońskiej i polskiej. Efektywność funkcjonowania tych gospodarek weryfikowano za pomocą wybranych wskaźników makroekonomicznych. Wyniki analiz wskazują na znaczne różnice w przebiegu zmian tych wskaźników w analizowanych krajach.

Słowa kluczowe: wzrost gospodarczy, kryzys gospodarczy, analiza porównawcza.

DOI: 10.15611/pn.2015.382.02

1. Wstęp

Mimo że gospodarka Japonii, charakteryzująca się dużą wydajnością, konkurencyjnością oraz zaawansowaniem technologicznym, uznawana jest za trzecią gospodarkę świata (po USA i Unii Europejskiej), od ponad 20 lat znajduje się w stanie stagnacji gospodarczej, głównie z powodu problemów demograficznych związanych np. ze starzejącym się społeczeństwem, niskim współczynnikiem dzietności kobiet czy błędami w polityce makroekonomicznej. Gospodarka Japonii, opierająca się przede wszystkim na przemyśle i eksporcie, jest najbardziej zadłużoną gospodarką na

* Projekt został sfinansowany ze środków Narodowego Centrum Nauki przyznanych na podstawie decyzji DEC-2013/09/B/HS4/01260.

świecie (w relacji do PKB oraz w przeliczeniu na 1 mieszkańca). Dziedziny, w których Japonia osiągnęła wysoki poziom rozwoju technologicznego, obejmują m.in.: elektronikę, światłowody, przemysł motoryzacyjny, półprzewodniki, optoelektronikę, nośniki optyczne, kserokopiarki i przemysł biochemiczny [Drelich-Skulska 2012]. Ostatnie lata w Japonii to okres aktywnej polityki państwa, ukierunkowanej na wspieranie rozwoju innowacji w wybranych regionach kraju. Obecnie w Japonii rozpoczęto oparty na trzech filarach program ożywienia gospodarczego – tzw. program trzech strzał, którego celem jest długoterminowa strategia wzrostu. Działania mające na celu wzrost gospodarczy w wyniku wzrostu innowacyjności i konkurencyjności regionów (poprzez specjalizację regionalną) podjęte zostały również w Europie, w tym także w Polsce.

Celem artykułu jest analiza porównawcza wybranych obszarów gospodarek japońskiej i polskiej, w tym wpływu czynników makro- i mikroekonomicznych na aktualną i przyszłą sytuację gospodarczą tych państw. W tekście uwzględniono również aspekty logistyczne (opracowane na podstawie kierunków rozwoju klastrów transportowo-logistycznych w Polsce i Japonii), przekładające się na perspektywy rozwoju współczesnych gospodarek.

2. Analiza porównawcza dynamiki wzrostu gospodarczego w Polsce i Japonii na tle gospodarki światowej

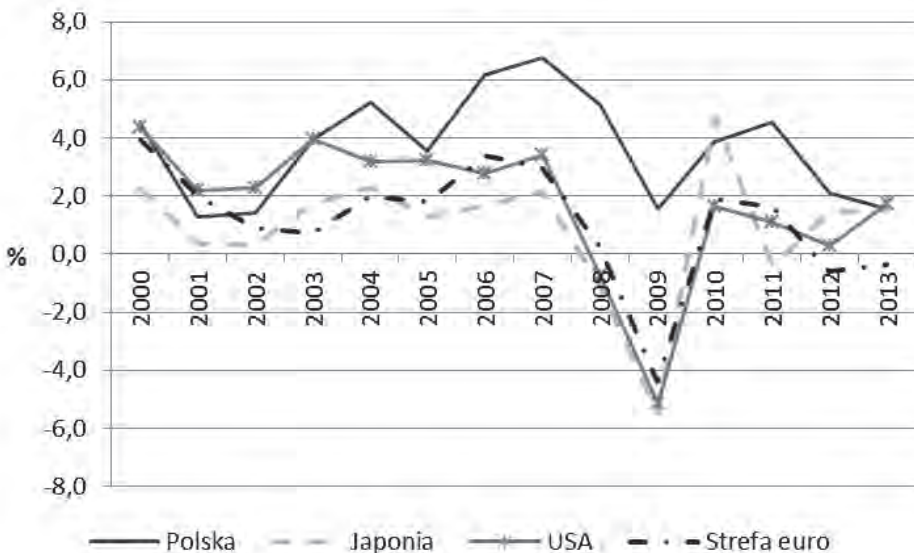
Wzrost gospodarczy jest jedną z najważniejszych kategorii ekonomicznych. W literaturze przedmiotu [Bernard, Colli 1994; Todaro 1994; Welfe (red.) 2001; Kołodko (red.) 2004] pojęcie to definiuje się najczęściej jako „proces powiększania z roku na rok wielkości ekonomicznych danego gospodarstwa narodowego, przede wszystkim rozmiarów sił wytwórczych, produkcji i konsumpcji”. Efektem wzrostu gospodarczego może być rozwój gospodarczy. Jest to pojęcie szersze, oznaczające, oprócz zmian ilościowych, również zmiany jakościowe zachodzące w gospodarkach narodowych, takie jak: postęp techniczny i technologiczny, poprawa jakości życia, zmiany struktury gospodarczej czy poprawa stanu środowiska naturalnego oraz infrastruktury społecznej [Woźniak 2004; Vu 2004].

Rozwój gospodarczy jest pojęciem szerszym; jest to proces długofalowy, od strony ilościowej opisywany przez wskaźniki ilościowe. Rozwój jest zawsze bezpośrednio związany ze wzrostem gospodarczym, choć nie zawsze bezpośrednim efektem wzrostu jest właśnie rozwój gospodarczy [Malina, Mierzwa 2012].

Jednym z najczęściej stosowanych mierników wzrostu gospodarczego jest produkt krajowy brutto (PKB). Na rysunku 1 porównano dynamikę wzrostu gospodarczego określonego jako stosunek przyrostu PKB w danym okresie do PKB na początku danego okresu w Polsce, Japonii, USA oraz w państwach strefy euro w latach 2000-2013.

Analiza porównawcza ścieżek wzrostu gospodarczego analizowanych krajów oraz państw należących do strefy euro potwierdza, że kryzys finansowy, który rozpoczął się w 2007 roku, był odczuwany we wszystkich analizowanych jednostkach terytorialnych. Różnice widoczne są jedynie w odniesieniu do Polski, dla której odnotowano znacznie mniejszy spadek PKB, choć skutki kryzysu także i w tym przypadku były i są nadal odczuwalne.

Polska jest jedynym krajem spośród analizowanych, gdzie przyrost PKB w 2009 r. był dodatni i wyniósł 1,6% w porównaniu ze wzrostem PKB wynoszącym $-5,5\%$ w Japonii, $-2,8\%$ w USA oraz $-4,4\%$ w państwach należących do strefy euro.

Rys. 1. Dynamika wzrostu PKB (%) w Polsce, Japonii, USA oraz w państwach strefy euro w latach 2000-2013

Źródło: opracowanie własne.

Eksperti zajmujący się analizą przemian społeczno-gospodarczych zachodzących w Japonii zwracają jednak uwagę, że globalny kryzys finansowy, który w latach 2007-2008 wstrząsnął gospodarkami wielu krajów, miał zdecydowanie mniejszy wpływ na gospodarkę Japonii, mimo odnotowanego znacznego spadku dynamiki PKB. Mówi się nawet, że stał się on sygnałem do ekspansji zagranicznej banków japońskich na rynki azjatyckie [Bossak 2010]. Bardziej dotkliwy dla gospodarki tego kraju był kryzys związany z trzęsieniem ziemi w 2011 roku, w którym odnotowano kolejny spadek PKB Japonii w porównaniu do roku poprzedniego (o $-0,5\%$).

W wyniku trzęsienia ziemi i tsunami w ciągu jednego roku upadłość ogłosiło 656 prywatnych przedsiębiorstw, zatrudniających 10 757 pracowników. Mimo że w rejonie trzęsienia zlokalizowanych było jedynie 12% firm, przyczyną upadku pozostałych upadłości były głównie zaburzenia w ciągłości dostaw [Ono, Ishiwatari 2012].

Mimo rekomendowanych zaleceń Centralnej Rady Zarządzania z 2005 r., dotyczących zwiększenia do 100% stosowania przez duże firmy tzw. planów ciągłości działania przedsiębiorstw w przypadku dużych firm oraz do 50% w przypadku firm średnich, w związku z mylnie przyjętymi założeniami dotyczącymi skali i rozmiarów wystąpienia możliwych katastrof naturalnych nie udało się tych zaleceń zrealizować podczas ostatniego trzęsienia ziemi w Japonii. Tworząc scenariusze rozwoju możliwych zdarzeń, nie wzięto pod uwagę dodatkowych utrudnień związanych np. z długotrwałym brakiem dostaw prądu czy dostępu do sieci Internet [Kowalczyk 2013].

W drugiej połowie 2013 r., mimo niższego tempa wzrostu w skali rok do roku, odnotowano już przyśpieszenie światowej dynamiki PKB (3,2% w 2013 r. w porównaniu z 3,5% w roku 2012), głównie za sprawą ożywienia w gospodarkach rozwiniętych, przede wszystkim w Stanach Zjednoczonych (1,9%), ale także Japonii (1,5%).

W Stanach Zjednoczonych istotny wpływ na przyśpieszenie dynamiki PKB miało zwiększenie eksportu i zmiany zapasów; odnotowano również poprawę na rynku nieruchomości i rynku pracy. Natomiast w strefie euro na spadek PKB o 0,4% wpływ miały przede wszystkim wysoka stopa bezrobocia oraz trwający proces konsolidacji fiskalnej. Poprawę sytuacji gospodarczej w strefie euro odnotowano w drugiej połowie 2013 r. Główne przyczyny tej poprawy to spadek napięć na rynkach finansowych oraz wzrost poziomu zaufania przedsiębiorców, przekładający się na wzrost popytu zewnętrznego i wewnętrznego.

Natomiast w Japonii najważniejszą przyczyną wzrostu PKB w porównaniu z rokiem poprzednim było zwiększenie spożycia prywatnego oraz wydatków inwestycyjnych związanych z zapowiadаныmi zmianami w polityce fiskalnej i monetarnej w ramach nowej strategii rządu (tzw. program trzech strzał).

Rok 2013 w przypadku Polski to okres poprawy aktywności gospodarczej i dalszego wzrostu gospodarczego (nieco jednak niższego niż w poprzednich latach – 1,6% w 2013 r., 2,0% w roku 2012 oraz 4,5% w 2011 r.) Był to jeden z wyższych wzrostów PKB w Unii Europejskiej; szybszy wzrost odnotowano jedynie w sześciu innych krajach członkowskich (Łotwa – 4,1%, Litwa – 3,3%, Rumunia – 3,5%, Malta – 2,6%, Luksemburg – 2,1%, Wielka Brytania – 1,7%). Główne przyczyny tego wzrostu to dodatnie saldo obrotów handlowych z zagranicą oraz zwiększona dynamika popytu krajowego w II połowie 2013 r. [Błazej (red.) 2014].

W związku z tym, że PKB jest syntetycznym miernikiem wzrostu gospodarczego niepozwalającym na analizę czynników wpływających na wzrost gospodarczy w danym kraju, do dalszych analiz wybrano również inne wskaźniki makroekonomiczne [Kołodko 1993]. Analizie poddano dwa wskaźniki wykorzystywane przy

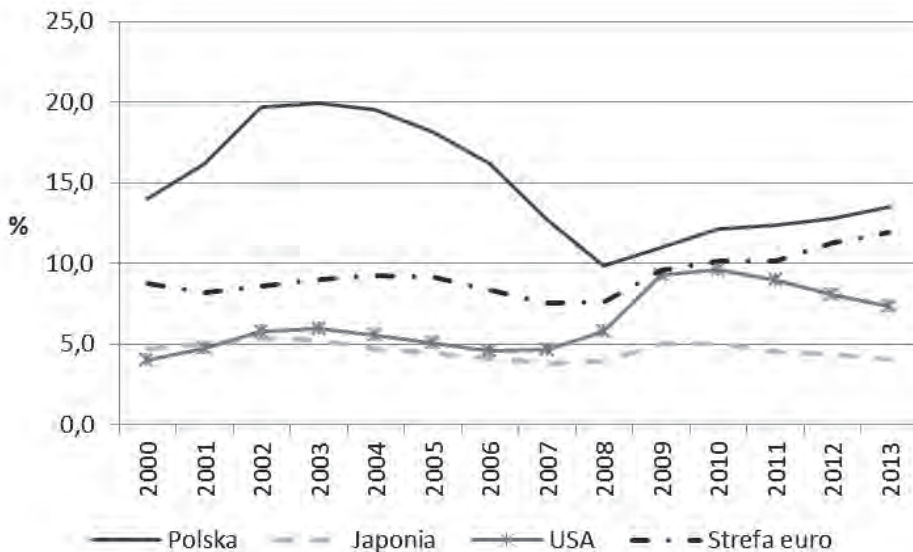
prowadzeniu analiz dotyczących badania stabilizacji makroekonomicznej; są to stopa bezrobocia oraz stopa inflacji.

3. Analiza porównawcza wybranych wskaźników makroekonomicznych w Polsce i Japonii na tle gospodarki światowej

Ostatnie lata na światowym rynku pracy to okres stabilizowania się stopy bezrobocia w większości regionów. Stopa bezrobocia w strefie euro, mimo spadku zatrudnienia w drugiej połowie 2013 r., zaczęła się nieznacznie obniżyć i w IV kwartale wyniosła 11,7%. Odnotowano wyhamowanie wzrostu stopy bezrobocia w takich krajach, jak: Hiszpania, Portugalia czy Grecja, w których do tej pory obserwowany był znaczny wzrost. Natomiast w Stanach Zjednoczonych oraz Japonii ostatnie trzy lata to okres obniżania się stopy bezrobocia:

- USA – spadek z poziomu 9,6% w roku 2010 do 7,4% w roku 2013,
- Japonia – spadek z poziomu 5,0% w roku 2010 do 4,0% w roku 2013.

W Polsce stopa bezrobocia w 2013 r. kształtowała się na poziomie 13,5% i była wyższa o 1,4 p.p. niż w roku 2010; zob. rys. 2.

Rys. 2. Zmiany stopy bezrobocia (%) w Polsce, Japonii, USA oraz w państwach strefy euro w latach 2000-2013

Źródło: opracowanie własne.

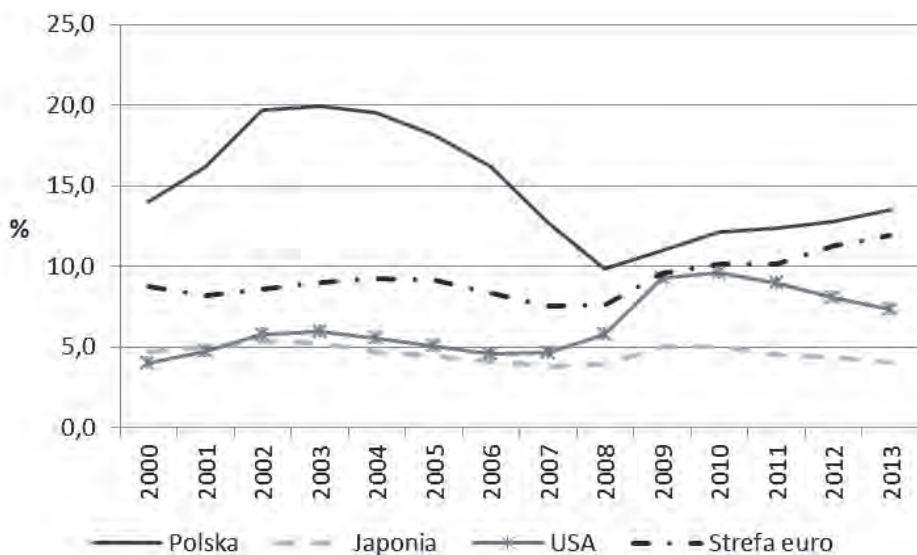
Najważniejsze tendencje obserwowane na światowych rynkach pracy to dalszy wzrost tzw. zjawiska segmentacji rynku pracy, czyli wzrostu liczby osób pracujących na własny rachunek oraz tzw. pomagających członków rodzin (tzw. MOP – *vulnerable employment*) [Sargeant, Giovannone 2011]. W Unii Europejskiej odnotowano również zwiększenie udziału osób zatrudnianych na umowy na czas określony oraz w niepełnym wymiarze czasu pracy wśród ogółu pracujących, nadal rośnie również skala niedopasowania popytu i podaży pracowników.

Kolejny analizowany wskaźnik opisujący zmiany poziomu inflacji był w przypadku światowej gospodarki w 2013 r. niższy niż w poprzednich dwóch latach. Wskaźnik ten w 2013 r. kształtował się na poziomie 3,6% w porównaniu z 3,9% w roku 2012 oraz 4,9% w roku 2011.

W Stanach Zjednoczonych inflacja w tym okresie wyniosła 1,4%; był to poziom niższy niż w roku poprzednim (2,0%) i o przeszło połowę niższy niż w roku 2011 (3,1%); zob. rys. 3.

Niewielki wzrost inflacji odnotowano w Japonii, zaliczanej do głównych gospodarek rozwiniętych. W Japonii odnotowano wzrost cen o 0,2% w roku 2013 w porównaniu z poziomem 0% w roku poprzednim.

W Polsce inflacja w 2013 r. wyniosła 0,9% w porównaniu z 3,7% w roku 2012; był to poziom znacznie niższy od zakładanego w ustawie budżetowej (2,7%) czy wytycznych Rady Polityki Pieniężnej (2,5%). Inflacja w strefie euro w 2013 r. była zbliżona do poziomu inflacji w Polsce.

Rys. 3. Zmiany stopy inflacji (wskaznik wzrostu cen konsumpcyjnych) w % w Polsce, Japonii, USA oraz w państwach strefy euro w latach 2000-2013

Źródło: opracowanie własne.

4. Kierunki wspierania wzrostu gospodarczego w Polsce i Japonii

Począwszy od roku 2001, w Japonii zauważa się wzrost aktywności politycznej państwa ukierunkowanej na wspieranie rozwoju innowacji w wybranych regionach. Obecnie w Japonii rozpoczęto bazujący na trzech filarach program ożywienia gospodarczego tzw. program ABE¹, określane także jako program trzech strzał, którego celem jest długoterminowa strategia wzrostu. Celem wprowadzanej polityki, określanej jako abenomika, jest powrót na ścieżkę wzrostu [Raport... 2013]. Program ten oparty jest na trzech filarach; są nimi:

1. Wprowadzenie tzw. pakietu stymulacyjnego, z którego finansowane będą zwiększone wydatki publiczne przeznaczane głównie na infrastrukturę.

2. Nowa polityka banku centralnego zakładająca osiągnięcie w dwa lata inflacji na poziomie 2%. Wynikiem podejmowanych działań w tym zakresie ma być podwojenie bazy monetarnej i fiskalnej do końca 2015 r.

3. Długoterminowa strategia wzrostu.

Jest to program różniący się od obecnie realizowanej w Unii Europejskiej polityki zakładającej ograniczenie wydatków i zmniejszenie budżetów. Program ten już aktualnie jest krytykowany przez rządy innych krajów. Kontrowersje budzą w szczególności decyzje japońskiego banku centralnego (Bank of Japan) zmierzające do bardzo dużego rozluźnienia polityki monetarnej poprzez wykup aktywów, nawet do wysokości 7 bln jenów miesięcznie (74,6 mld dolarów). Efektem tych decyzji jest spadek wartości japońskiej waluty w stosunku do dolara, oznaczający m.in., że eksporterzy z Japonii są w lepszej pozycji niż ich konkurenci z innych krajów, m.in. z USA.

Ogłoszony w 2014 r. ostatni element opracowanego programu zakłada m.in. większe wykorzystanie potencjału kobiet na rynku pracy, deregulację i ułatwienia dla przedsiębiorców, dalsze wspieranie przedsiębiorców funkcjonujących w ramach klastrów. Japonia, wzorem innych krajów, planuje tworzenie specjalnych stref ekonomicznych, wzrost roli partnerstwa publiczno-prywatnego, np. w realizacji inwestycji infrastrukturalnych.

Opracowany program jest kontynuacją wcześniej podejmowanych działań. W latach 2001-2005 METI (Ministry of Economy, Trade and Industry – Ministerstwo Gospodarki, Handlu i Przemysłu) rozpoczęło realizację programu Projekt Klastr Przemysłowy (Industrial Cluster Plan) z budżetem 5 mln euro rocznie oraz preferencyjnym dostępem do funduszy rządu 350 mln euro, dzięki któremu utworzono 40 000 nowych firm [Toya, Skidmore 2007]. W latach 2006-2011 planowane było utworzenie kolejnych 40 000 nowych przedsiębiorstw oraz przewidywano prace mające na celu promocję działalności zarówno zagranicznej, jak i samowystarczalności i niezależności tworzonych klastrów [Bochańczyk-Kupka 2014]. Aktualnie celem

¹ Jest to program wybranego ponownie w grudniu 2012 r. po pięcioletniej przerwie premiera Shinzo Abe.

prowadzonej polityki państwa jest takie wzmocnienie gospodarki, które nawet po zakończeniu trwania programów ją wspierających zapewniłoby jej dalszy stabilny wzrost i rozwój.

Działania mające na celu wzrost gospodarczy w wyniku wzrostu innowacyjności i konkurencyjności regionów (poprzez specjalizację regionalną) podjęte zostały również w Europie. Zgodnie z zapisami dokumentu Strategia Europa 2020 jednym z głównych priorytetów gospodarczych Unii Europejskiej jest rozwój oparty na wiedzy i innowacji i związana z nim koncepcja inteligentnej specjalizacji (*smart specialisation*). Celem tej koncepcji jest identyfikacja priorytetowych obszarów, które otrzymają wsparcie ze środków europejskich. Strategia inteligentnej specjalizacji (RIS3) definiowana jest jako krajowa lub regionalna strategia innowacji, której zasadniczym celem jest budowa przewagi konkurencyjnej poprzez rozwój potencjału badawczego i innowacyjnego, ukierunkowany na rozwój przedsiębiorstw, uczelni, jednostek naukowych i parków technologicznych. Strategia ta wskazuje również na istotną rolę klastrów w procesie definiowania i rozwijania inteligentnych specjalizacji. Wskazuje na konieczność rozwoju istotnych klastrów poprzez wykorzystanie korzyści aglomeracji, skali i zakresu oraz lokalnych korzyści zewnętrznych wynikających z procesów produkcji i dystrybucji wiedzy [Pieńkowski 2012].

W ostatnich kilku latach powstało w Polsce wiele nowych klastrów, tworzonych przez różnych interesariuszy, głównie przedstawicieli przedsiębiorstw. W związku z tym, że bardzo wiele z nich to organizacje młode, o niewielkich zasobach zarówno finansowych, infrastrukturalnych, jak i ludzkich, należy się spodziewać, że znaczna ich część w kolejnych latach nadal pozostanie w fazie początkowej. Bardzo często będzie to forma jedynie „papierowa”, kończąca się podpisaniem np. porozumienia o utworzeniu klastra. Mimo wielu korzyści mogących wystąpić w sytuacji wspólnego, aktywnego funkcjonowania podmiotów tworzących klastry, efektywne funkcjonowanie tego typu organizacji jest bardzo trudne. Wiele klastrów, nawet tych o ugruntowanej pozycji w Polsce, poza projektami o charakterze wizerunkowym czy promocyjnym nie jest w stanie realizować wspólnie większych przedsięwzięć, np. związanych z tworzeniem wspólnego produktu/ usługi, czy nawet wspólnych zakupów.

Aktualnie prowadzona polityka zmierzająca do wyłonienia tzw. krajowych klastrów kluczowych (klastrów o strategicznym znaczeniu dla kraju) oraz regionalnych klastrów kluczowych (analogicznie: o strategicznym znaczeniu dla regionu/ regionów) powinna zweryfikować potencjał klastrów w Polsce².

Na przygotowanej przez Polską Agencję Rozwoju Przedsiębiorczości mapie klastrów w Polsce w ramach branży transportowej i logistycznej zarejestrowane są obecnie trzy klastry: Klaster TSL z woj. lubuskiego, Polski Klaster Morski z woj. pomorskiego oraz Zachodni Klaster Transportowo-Logistyczny z Wielkopolski. W publikacjach PARP wymieniane są również: Klaster SpediGo Polish Group,

² PARP realizuje obecnie projekt pn. „Opracowanie systemu wyboru krajowych klastrów kluczowych”.

w którym skupione są przedsiębiorstwa pochodzące z województw: mazowieckiego, łódzkiego i podkarpackiego, oraz Platforma Technologiczna Transportu Drogowego, również funkcjonująca głównie na terenie woj. mazowieckiego. Klastry te skupiają przede wszystkim małe i średnie przedsiębiorstwa, rzadziej w ich strukturach znajdują się duże organizacje. Najdłużej na rynku polskim funkcjonuje ostatnia z wymienionych inicjatyw, koncentrująca swoje działania na trzech obszarach, są to: materiały i technologie, nowoczesne systemy zarządzania infrastrukturą drogową i transportową oraz inteligentne systemy zarządzania ruchem drogowym.

W Japonii klastrów funkcjonujących w tym obszarze jest znacznie więcej, znacznie większy jest również ich potencjał. W Japonii Wschodniej funkcjonuje 17 klastrów tego typu, a na zachodzie kraju – 15. W każdym z klastrów funkcjonuje przynajmniej jedno duże przedsiębiorstwo o zasięgu międzynarodowym, są to takie firmy, jak np.: Epson Atmix Corporation, FUJITSU FIP CORPORATION, Toyota Boshoku Corporation, SUZUKI AKITA AUTO PARTS MFG CO., LTD czy Nissan Motor Co., Ltd. [Kose, Toshiro 2006].

Jak wynika z badań przeprowadzonych w ramach projektu „Benchmarking klastrów w Polsce – edycja 2010 oraz 2012”, kluczem do sukcesu inicjatyw klastrowych jest m.in. funkcjonowanie w ramach klastra przynajmniej jednego dużego przedsiębiorstwa tzw. okrętu flagowego. Wszystkie klastry japońskie spełniają to kryterium, w Polsce jest to nadal rzadkością. Kolejnym ważnym obszarem funkcjonowania klastrów jest zdolność do właściwego kształtowania mechanizmów zachodzących między posiadanym potencjałem a wynikami osiąganymi przez klastry. W przypadku klastrów transportowo-logistycznych mówimy o tworzeniu wartości w ramach łańcucha łączącego trzy ważne sektory gospodarki: transport, logistykę oraz dystrybucję. Analiza mechanizmów tworzących wartość dodaną w tym łańcuchu wymaga identyfikowania wielu zróżnicowanych procesów zachodzących w trakcie tworzenia tego łańcucha na różnych płaszczynach; są to np.:

- wskazanie podstaw do tworzenia określonych kategorii wartości dodanej, w tym przypadku firm tworzących klastery, w tym: optymalna wielkość klastra, rodzaj podmiotów tworzących klastery, czy stworzenie warunków dla integracji poziomej oraz pionowej podmiotów w klastrze,
- zidentyfikowanie procesu powstawania poszczególnych elementów tworzących wartość dodaną w klastrze – wskazanie tych obszarów, które z punktu widzenia różnych interesariuszy tworzących klastery mogą stanowić wartość dodaną, maksymalizowaną w ramach kolejnych ogniw tworzonych łańcuchów dostaw,
- weryfikacja, które obszary działalności klastrów mają największy wpływ na uzyskiwane przez klastery wyniki, szczególnie trudne w sytuacji funkcjonowania w ramach jednego klastra konkurujących ze sobą podmiotów.

Rozwój klastrów wydaje się naturalną konsekwencją megatrendów obserwowanych w gospodarce światowej, związanych np. z wypieraniem struktur hierarchicznych przez struktury sieciowe, ze wzrostem znaczenia współpracy jako rezultatu

połączenia zasobów z innymi systemami czy internacjonalizacji rynków narodowych [Skowrońska 2013].

Obecnie klastry nie ograniczają jedynie zasięgu swojego funkcjonowania do regionu, kilku regionów czy nawet kraju. Coraz częściej mówi się o klastrach międzynarodowych (przykładem jest szwedzko-duński klaster TECH-MED) czy chociażby funkcjonujących w wymiarze transgranicznym (np. Klaster Edukacji Zawodowej Lubuskie–Brandenburgia). Po okresie intensywnego wspierania rozwoju parków technologicznych Unia Europejska zdała sobie sprawę, że wspieranie organizacji tego typu poprzez finansowanie budowy infrastruktury w postaci budynków nie pozwoli na osiągnięcie zakładanych efektów przejawiających się wzrostem innowacyjności przekładającej się na większą liczbę patentów czy wdrożeń firm funkcjonujących na terenie parków.

Podobne spostrzeżenia poczyniono również w Japonii, w której już od 2001 r. rozpoczął się program intensywnego wspierania rozwoju klastrów. Unia Europejska ma w tym zakresie sporo do nadrobienia. Opracowywane obecnie w Polsce kryteria wyboru klastrów kluczowych mają na celu wskazanie najprężniej funkcjonujących organizacji, które będą miały największe szanse na uzyskanie finansowania ze środków UE. Powstaje jednak pytanie, czy jest to kierunek właściwy i czy o uzyskaniu finansowania nie powinna jednak decydować innowacyjność przedsięwzięcia planowanego przez klaster, a nie spełnianie wielu bardzo zróżnicowanych kryteriów, czasami nieprzekładających się na konkretne efekty.

5. Wnioski

Od około czterech kwartałów obserwowany jest dość stabilny wzrost japońskiej gospodarki, przy czym wątpliwości budzi nie tyle sam wzrost PKB Japonii, ile źródła tego wzrostu, w szczególności decyzje zmierzające do podwojenia bazy monetarnej. Skutki podejmowanych decyzji będą widoczne dopiero po zakończeniu aktualnie realizowanych działań. Wraz z decyzjami podejmowanymi przez bank japoński jednocześnie realizowane są reformy strukturalne, których celem jest wzmocnienie japońskiej gospodarki w dłuższej perspektywie czasu. Kolejne działania wprowadzone przez Japonię już w 2014 r. związane są np. z podniesieniem podatku VAT z 5 do 8%. Wzrost podatku VAT zwiększy dochody przedsiębiorstw, a to z kolei powinno wywołać nominalny wzrost wynagrodzeń. Z drugiej strony będzie to miało negatywny wpływ na japoński rynek wewnętrzny, na którym spodziewane jest osłabienie po okresie wzrostu wydatków w miesiącach poprzedzających wzrost podatku VAT.

Podejmowane od roku 2000 przez rząd Japonii działania, których celem było wspieranie rozwoju przedsiębiorstw skupionych w klastrach, są podobne do aktualnych kierunków wspierania przedsiębiorstw funkcjonujących na terenie Unii Europejskiej. Kierunki tych działań zakładają wspieranie tzw. krajowych kluczowych klastrów oraz regionalnych kluczowych klastrów, do których kierowane będzie naj-

większe wsparcie w ramach nowej perspektywy finansowania w latach 2014-2020. Celem tych działań, podobnie jak w Japonii, jest ukierunkowanie wsparcia na te obszary, które mają największy potencjał do rozwoju. Oznacza to możliwość finansowania tych klastrów, które oprócz tego, że działają w obszarach uznanych za priorytetowe z punktu widzenia danej gospodarki, mają również największe szanse na konkurowanie na rynkach zagranicznych. Transport i logistyka nie zostały zaklasyfikowane do aktualnie wyłonionych krajowych inteligentnych specjalizacji. Obszar ten traktowany jest zarówno na poziomie krajowym i w przypadku większości regionów jako branża wspomagająca. Jest to informacja istotna z punktu widzenia dalszego rozwoju klastrów tej branży w Polsce, szczególnie jeżeli weźmie się pod uwagę, że około 50% wszystkich środków z UE planuje się przeznaczyć na wspieranie obszarów wskazanych jako inteligentne.

W przypadku gospodarki zarówno Japonii, jak Unii Europejskiej możemy mówić o znacznych zmianach w dotychczas prowadzonej polityce. W Unii Europejskiej główna zmiana związana jest z ukierunkowaniem wsparcia dla najsilniejszych podmiotów, natomiast w Japonii główna zmiana dotyczy jednoczesnej realizacji reform strukturalnych z działaniami w polityce monetarnej kraju. Należy jednak zwrócić uwagę, że największym problemem gospodarki Unii Europejskiej jest niski poziom innowacyjności, natomiast gospodarka Japonii przed kryzysem w roku 2008 została uznana przez Economist Intelligence Unit za lidera innowacji [Raport... 2013].

Literatura

- Bernard Y., Colli J.-C., 1994, *Słownik ekonomiczno-finansowy*, tłum. B. Nowosad, Wydawnictwo Książnica.
- Błażej M. (red.), 2014, *Sytuacja makroekonomiczna w Polsce w 2013 roku na tle procesów w gospodarce światowej*, GUS, Warszawa.
- Bochańczyk-Kupka D., 2014, *Rola państwa w gospodarce współczesnej Japonii*, http://www.ue.katowice.pl/uploads/media/13_D.Bochanczyk-Kupka_Rola_panstwa....pdf, 5.07.2014.
- Bossak J., 2010, *Japonia a globalny kryzys gospodarczy*, [w:] *Państwa narodowe wobec kryzysu ekonomicznego*, SGH, Warszawa, s. 22.
- Drelich-Skulska B., 2012, *Rola państwa w kształtowaniu zagranicznej polityki ekonomicznej Japonii na przełomie XX i XXI wieku, Wyzwania gospodarki globalnej*, Prace i Materiały Instytutu Handlu Zagranicznego Uniwersytetu Gdańskiego nr 31, s. 199-214.
- Hołub-Iwan J. (red.), 2012, *Cluster Benchmarking in Poland – 2012 Edition*, PARP, seria: Innowacje, Warszawa.
- Kołodko G.W., 1993, *Kwadratura pięciokąta. Od załamania gospodarczego do trwałego wzrostu*, Poltext, Warszawa.
- Kołodko G.W. (red.), 2004, *Strategia szybkiego wzrostu gospodarczego w Polsce*, Wydawnictwo Wyższej Szkoły Przedsiębiorczości i Zarządzania im. Leona Koźmińskiego, Warszawa.
- Kose, Toshihiro, 2006, *Second Term Medium-Range Industrial Cluster Program*, presentation material for the 23rd Regional Cluster Seminar on September 21, 2006, Tokyo, http://www.rieti.go.jp/users/clusterseminar/pdf/023_e.pdf, 10.10.2013.

- Kowalczyk I., 2013, *Katakizm w Japonii: kumulacja zagrożeń a systemowe rozwiązania*, „Bezpieczeństwo Narodowe”, nr 1 (25), Warszawa, s. 169-198.
- Malina A., Mierzwa D., 2012, *Analiza porównawcza sytuacji makroekonomicznej Polski i krajów ościennych w okresie 20 lat przemian gospodarczych*, Prace Naukowe UE we Wrocławiu, Wrocław, s. 330-341.
- Ono T., Ishiwatari M., 2012, *Business Continuity Plans, Knowledge Notes, Cluster 2: Nonstructural Measures, Note2-4*, Bank Światowy, 23 września 2012, http://wbi.worldbank.org/wbi/data/wbi/wbicms/files/drupal-acquia/wbi/drm_kn2-4.pdf, 20.07.2014.
- Pieńkowski M., 2012, *Inteligentne specjalizacje a klastry*, http://www.pi.gov.pl/PARP/chapter_86197.asp?soid=427438326EDF45A2935940951F4B3475, 10.09.2013.
- Raport makroekonomiczny, październik 2013, Investio, <http://analizy.investio.pl/japonia-niekonczaca-sie-recesja/>, 20.08.2014.
- Sargeant M., Giovannone M., 2011, *Vulnerable Workers, Health, Safety and Well-Being*, Gower Applied Business Research, England.
- Skowrońska A., 2013, *Od systemu transportowego do systemu makrologistycznego, czyli odpowiedź na nowe uwarunkowania i perspektywy rozwoju*, [w:] M. Michałowska (red.), *Współczesne uwarunkowania rozwoju transportu w regionie*, Studia Ekonomiczne – Wydziałowe Zeszyty Naukowe, Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego, Katowice, s. 349-362.
- Todaro M., 1994, *Economic Development*, Longman Publishing, New York-London.
- Toya H., Skidmore M., 2007, *Economic Development and the Impacts of Natural Disasters*, Elsevier, Economics Letter, s. 20-25.
- Welfe W. (red.), 2001, *Ekonometryczny model wzrostu gospodarczego*, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź.
- Woźniak M.G., 2004, *Wzrost gospodarczy. Podstawy teoretyczne*, Wydawnictwo AE w Krakowie, Kraków.
- Vu K.M., 2004, *Measuring the Impact of ICT on Economic Growth: An International Comparative Perspective*, referat zaprezentowany w czasie konferencji zorganizowanej przez Conference Board nt. „ICT as Drivers of Economic Development in Post-Communist Countries”, Nowy Jork, 19-20 stycznia 2004.

THE PERSPECTIVES OF DEVELOPMENT OF MODERN WORLD INDUSTRY – THE COMPARATIVE ANALYSIS OF POLAND AND JAPAN INDUSTRIES

Summary: The Japanese economy is considered to be the third world economy (after the USA and UE). Nevertheless this economy has been in the stage of industrial stagnation for over 20 years. The main reason of these economic problems are: ageing society, low birth rate or mistakes in policy. However, the global financial crisis had entirely less impact on this economy in 2007-2008. Currently in Japan a new Industrial Cluster Plan is taking place. The main aim of this plan is to support firms functioning in clusters. The main objective of the presented research is a comparative analysis of Polish and Japanese industries. The results of this analysis confirmed differences between these countries.

Keywords: economic growth, economic crisis, comparative analysis.